

Tájéki homogenitás Magyarországon

TÓZSA ISTVÁN¹

A táj taxonómiai és tipológiai szempontú értelmezése

A 20. sz. elejéig visszanyúló tájöldrajzi kutatások alapján hazánkban az 1960-as években kialakított tájértékelési irányzat egy új, alkalmazott földrajzi diszciplínának bizonyult (MAROSI S. 1976). Az ország regionális tájbeosztását LÁNG S. (1960) és BULLA B. (1962) után PÉCSI M.–SOMOGYI S. (1967) vezetésével geográfus munkaközösség alakította ki, amelynek nagyszerű összegzése az 1990-ben MAROSI S.–SOMOGYI S. szerkesztésében megjelent Magyarország kistájainak katasztere I–II. c. korszertű, magyar „tájenciklopédia”. Magyarország területét 6 nagytájra (makrorégió), s ezeket 35 közp-tájra (mezorégióra) osztották fel. A közp-tájakon belül 62 kistájcsoporthot (szubrégiót) is elkülönítettek, míg a tájbeosztás térkép alapvető rendszertani (taxonómiai) területeleleit a 230 kistáj (mikrorégió) képviseli. A taxonómiai beosztás mellett tájtipológiai szempontból is feltérképezték Magyarországot (PÉCSI M.–SOMOGYI S.–JAKUCS P. 1972). A tájtipológiai adatok alapján készült el hazánk korrigált természetföldrajzi tájbeosztás térképe (PÉCSI M.–SOMOGYI S. et al. 1978) 1:525 000-es léptékben majd a tájtípus térkép generalizálásával 1:1 250 000 méretarányban az új Nemzeti Atlaszban is megjelent Magyarország tájtípus térképe (PÉCSI M.–SOMOGYI S. et al. 1983).

A tájtípusokat viszonylag homogén ökológiai fáciescsoportok alkotják. Ezek közel azonos genezisű, felépítettségű, talajú, növényzetű, vízrajzú és éghajlatú térelemek, amelyeket azonos közet, morfológiai, talaj stb. tulajdonságokkal rendelkező ökológiai fáciesek, más szóval ökotópok építenek fel. A tájbeosztás térképen ábrázolt legkisebb taxonómiai területelemet, a 230 magyar kistajat, az ökotóp csoportok (ill. ökológiai fáciescsoportok) összefonódása alkotja. Az egyes ökotóp csoportok mozaikszerűen jelennek meg a földrajzi térben, s ezek képezik a tájtipológia egységeit. Magyarországon 40 típust írtak le, amelyeknek egyszerűsített jellemzését az 1. táblázat tartalmazza. Ez a 40 típus tulajdonképpen mind egy-egy ökológiai fáciescsoport, 3 nagytajtípusba (kontinentális síkság, eróziós dombság és középhegység) és 14 tájtípusba sorolva.

A fentiekből következik, hogy minden taxonómiai mikrorégióban legalább egy, de leginkább több tájtípus fordul elő. Minél több, annál inhomogénebb egy-egy kistáj képe a földrajzi térben. Vajon Magyarország tájbeosztás térképén a kistájak tipológiai szempontú homogenitása milyen? Vajon melyik kistájunk illeszkedik leginkább valamely tájtípus térbeli megjelenéséhez és melyik öleli fel a legtöbb tájtípust? Vajon érdemes-e a tipológiai szempontú tájminősítés után a legváltozatosabb kistájak lehatárolásának felülvizsgálatával foglalkozni? Ezekre a kérdésekre keressük most a választ.

¹ MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, 1062 Budapest, Andrassy út 62.

1. táblázat. A magyarországi tájtipusok összefoglaló jellemzése (PÉCSI M. – SOMOGYI S. et al. 1983. alapján)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Kőzet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(A I.) 1.	folyó menti hullámiér	öntés talajok	liget- és láperdő	öntés üledékek	magas	mérsékelt kontinentális	Szigetközben és Bodrog közben a folyó menti részeken
(A I.) 2.	mentesített holtmedres ártér	öntés, réti talaj, mocsári erdőtalaj	kultúrстыep (hidromorf talajon)	öntés üledékek	magas	mérsékelt kontinentális	Dráva-síkon, Beregi-síkon, Mohácsi-szigeten, Szigetközben
(A I.) 3.	rossz lefolyású ártér	lápos réti talaj, tözeges láptalaj	kultúrстыep (hidromorf talajon)	öntés üledékek	magas	mérsékelt kontinentális	Rétközben, Hanság nagy részén, Rábaköz É-i részén
(A I.) 4.	magas árterek, vagy folyóhátak közötti zárt ártér	szikes, réti talaj	kultúrстыep (hidromorf talajon)	öntés üledékek	magas	mérsékelt kontinentális	Hortobágy és Csepeli-sík D-i részén, Borsodi-Mezőség DK-i részén
(A II.) 5.	hordalékkúp-síkság, magas ártér	réti talajok	kultúrстыep	öntés üledékek	közepes	mérsékelt kontinentális	Maroszlók É-i részén, Fekete-víz síkja É-i részén
(A II.) 6.	hordalékkúpok közötti rossz lefolyású ártér	réti talaj, réti szikes	kultúrстыep	öntés üledékek	közepes	mérsékelt kontinentális	Csongrádi-sík É-i részén, Bihari-sík Ny-i felén
(A II.) 7.	holtmedres, tagolt magas ártér	réti, mezőségi talajok	kultúrстыep	öntés üledékek	közepes	mérsékelt kontinentális	Mosoni-sík É-i és DK-i részén, Kalocsai-Sárköz és Nagykunság középső részén
(A III.) 8.	medencebeli hordalékkúp-síkság	réti és alföldi csernozjom	kultúrстыep	löss	közepes	mérsékelt kontinentális	Berettyó-Kálló közén, Csanádi-hát D-i részén, Körösszög központi részén

I. táblázat, folytatás (2)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Kőzet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(A III.) 9.	medencebeli teraszos síkság	alföldi csernozjom	kultúrстыep	löss	közepes, és mély	mérsékelt kontinentális	Hajdúhát D-i részén, Körösmenti-sík középső részén
(A III.) 10.	medencebeli síkság	csernozjom	kultúrстыep	löss	mély	mérsékelt kontinentális	Bácskai löszös síkságon, Nyugat- és Közép-Mezőföldön
(A IV.) 11.	buckás hordalékkúp-síkság	félíg kötött homoktalajok	homokpuszta-rét, telepített erdő	futóhomok	közepes és mély	mérsékelt kontinentális	Dél-Nyírségben, Kiskunsági-homokhát D-i részén
(A IV.) 12.	hordalékkúp-síkság	kötött homoktalajok	homokpuszta-rét mozaik, akác, nyár, szőlő-gy	futóhomok	közepes és mély	mérsékelt kontinentális	Illancs K-i felén, Hatvani-sík DK-i részén
(A IV.) 13.	hordalékkúp-síkság	csernozjom	szántó, kertészet, kultúrстыep	futóhomok	közepes és mély	mérsékelt kontinentális	Dél-Mezőföld és Dorozsma-Majさい-homokhát É-i részén
(A IV.) 14.	enyhén buckás hordalékkúp-síkság	kötött homoktalajok, barnaföld	kultúrmezőség, telepített erdő-mozaik, gyüm.	futóhomok	közepes és mély	mérsékelt kontinentális	Kelet-Belső-Somogyban, Északkelet-Nyírségben, Nyugat-Belső-Somogyban
(A IV.) 14a.	buckaközi medencék hordalékkúp-síkon	lápós réti talaj, szikes réti talaj	erdőmozaikos kultúrстыep	futóhomok	magas	mérsékelt kontinentális	Bácskai löszös síkság K-i szélén, Dél-Nyírség középső részén

1. táblázat, folytatás (3)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Közet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(A V.) 15.	hegységelőtéri, medenceperemi hordalékkúp-síkság	csernozjom barna erdőtalaj	kultúrстыep cser-tölgy mozaikkal	löss	közepes	mérsékelt kontinentális	Borsodi-Mezőség É-i részén, Harangod K-i felén, Répce-sík Ny-i felén, Mátraalja D-i részén
(A V.) 16.	medenceperemi hordalékkúp-síkság sűrű vízhálózáttal	barna föld	kultúrстыep cser-tölgy mozaikkal	homok, kavics, lösz-vályog	közepes és magas	mérsékelt kontinentális	Pesti hordalékkúp-síkság K-i részén, Báronyos ÉK-i részén, Igmánd-Kisbéri-medence K-i szélén
(A V.) 17.	medenceperemi hordalékkúp-síkság	agyaghemosódásos barna erdőtalaj	kultúrстыep cser-tölgy mozaikkal	kavics, lösz-vályog	közepes és mély	mérsékelt kontinentális	Felső-Kemeneshát É-i részén, Répce-sík K-i felén, Pápa-Devecseri-sík középső részén, Rábai teraszos sík E-i részén
(B VI.) 18.	hegyláb felszíni, alacsony, eróziós-deráziós dombosság	csernozjom	kultúrстыep cser-tölgy mozaikkal, szőlő-gyümölcs	löss	mély	Ny.mérs. meleg száraz, szubmediterrán; ÉK. mérs. hűvös, száraz szubkont.	Tolnai-Hegyhát K-i részén, Kelet-Külső-Somogy D-i és K-i részén, Lovasberényi-hát
(B VI.) 19.	mérsékelt tagolt, alacsony, erodált, hegyláb felszíni dombosság	csernozjom barna erdőtalaj	kultúrстыep cser-tölgy mozaikkal	lejtőlöss	mély	Ny.mérs. meleg száraz, szubmediterrán; ÉK. mérs. hűvös, száraz szubkont.	Gödöllői-dombosság D-i részén, Monor-Irsai-dombosság, Egr-Bükkalján
(B VI.) 19a.	hegyláb felszín, mérsékelt tagolt alacsony fennsík	rendzina, barna föld	kultúrстыep-mozaikos cser-tölgy, gyümölcsös	törmelékeny lösz	mély	Ny.mérs. meleg száraz, szubmediterrán; ÉK. mérs. hűvös,	Tétényi-fennsík, Keleti-Gerece K-i felén, Balatoni-Rivierán
(B VI.) 20.	völgyközi hátakra tagolt, hegyláb felszíni eróziós dombosság	barna föld	kultúrстыep-mozaikos cser-tölgy, szőlő	agyagos lösz	mély	Ny.mérs. meleg száraz, szubmediterrán; ÉK. mérs. hűvös,	Dél-Baranyai-dombosság D-i és ÉK-i részén, Hegyalján, Gödöllői-dombosság É-i részén, Kossói-dombosság

I. táblázat, folytatás (4)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Kőzet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(B VI.) 21.	erősen tagolt hegylábfelszíni dombosság (250–500 m)	agyagbemosó- dásos barna erdő talaj	eser-tölgy, gyertyán-tölgy	törmelékes lejtőlősz	mély	Ny-mérs. meleg szá- raz, szubmediterrán; ÉK: mérs. hűvös,	Keleti- és Nyugati-Csereháton, Putnoki-domboságon, Szécsényi- domboságon, Karancson, Tormai- domboságon
(B VII.) 22.	eróziós-deráziós, alacsony, önálló dombosság	csernozjom barna erdőtálat	kultúrmezőség, szőlő, kevert erdőmaradvány	lejtőlősz	mély	mérsékeltlen meleg és száraz szubmediterrán	Nyugat-Külső-Somogy ÉNy-i részén, Kelet-Külső-Somogy és Dél-Külső-Somogy központi részén
(B VII.) 23.	eróziós-deráziós önálló dombosság	barna föld	kultúrmezőség, kevert erdőma- radvány	lejtőlősz	mély	mérsékeltlen meleg és nedves szubatlanti	Zselic É-i részén, Pannonhalmi-domboságon
(B VII.) 23a.	völgyközi domb- hátakra tagolt hegylábelszín	agyagbemosó- dásos barna erdőtálat	kultúrmezőség, kevert erdőma- radvány	törmelékes lejtőlősz	mély	mérsékeltlen meleg és nedves szubatlant	Deveseri-Bakonyalján, Bársonyos D-i részén, Súri-Bakonyalja D-i és K-i részén
(B VII.) 24.	alpi előterü, eróziós dombosság	pszeudoglejes talaj	erdei fenyő, tölgy, kultúr- mezőséggel	barna lösz	mély	mérsékeltlen meleg és nedves szubatlant	Vasi-Hegyháton, Gócsaj Ny-i részén, Egerszeg-Letenyei- dombosság DNy-i részén
(B VII.) 25.	önálló, eróziós- deráziós dombosság (250–350 m)	agyagbemosó- dásos barna erdőtálat	bükk-gyertyán kultúr- mezőséggel	barna lösz	mély	mérsékeltlen meleg és nedves szubatlant	Zalaapáti-háton, Zselic központi részén, Völgyesség Ny-i felén, Pinka-fennsík
(B VII.) 25a.	önálló, eróziós- deráziós dombosság alacsony dombhátai	agyagbemosó- dásos barna erdőtálat	kultúrmezőség bükk-gyertyán erdőfoltokkal	barna lösz	mély	mérsékeltlen meleg és nedves szubmediterrán	Egerszeg-Letenyei-dombosság D-i részén, Fertőmelléki-domboságon

1. táblázat, folytatás (5)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Kőzet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(B VIII.) 26.	közepesen tagolt, hegységbeli medencedombság	barna erdőtalaj	kultúrtyep eser-tölgy mozaikkal	lejtőössz	mély	Ny: szubatlanti; ÉK: szubkontinentális	Balaton-felvidéken, Nógrádi-medencében, Budai- és Budakeszi-medencében
(B VIII.) 27.	erősen tagolt, hegységbeli medence-domság	nyírok, pszeudoglejes talaj	kultúrtyep eser-tölgy mozaikkal	agyagos lejtőössz	mély	Ny: szubatlanti; ÉK: szubkontinentális	Hegyközi-domság D-i és Ny-i részén, Szécsényi-domságon
(B VIII.) 28.	tagolt, hegységbeli zárt medencék, medence-domság	agyaghemosódásos barna erdőtalaj	mezőgazdasági kultúrák, ipari táj	törmelékes lejtőössz	mély	Ny: szubatlanti; ÉK: szubkontinentális	Ózd-Egervécseli-medence D-i részén, Gánti-medencében
(C IX.) 29.	alacsony közép-hegység (> 650 m)	barna föld	eser-tölgy-gyertyán	vulkáni és üledékes	–	szubkontinentális	Visegrádi-hegységben, Közponi-Zemplénben, Közponi-Cserhát K-i részén
(C IX.) 30.	alacsony (> 650 m) középhegység	rendzina és savanyú barna föld	eser, gyertyán és tölgy	karbonátos	–	szubkontinentális	Déli- és Északi-Bükben, Aggteleki- és Rudabányai-hegységben
(C X.) 31.	alacsony, sasbérce közép-hegység	rendzina és agyaghemosódásos barna erdőtalaj	eser, gyertyán-tölgy bükk mozaik és karsztbokor-erdő	karbonátos és homokkő	–	szubatlanti és szubmediterrán	Pilis- és Budai-hegységben, Keszthelyi- és Vértes-fennsík, Balaton-felvidéken, Villányi-hegységben
(C X.) 31a.	izolált tanúhegyek és közép-hegységbeli fennsíkok	barna föld agyaghemosódásos barna erdőtalaj	eser, gyertyán-tölgy mozaik, mező-keresztgazdaság, ipar	bazalt	–	szubatlanti és szubmediterrán	Tátika-csoportban, Mecsek hegység központi részén, Kab-hegy–Agártető-csoport központi részén

I. táblázat, folytatás (6)

Azonosító*	Morfológia	Jellemző talaj	Növényzet	Kőzet	Talajvíz	Éghajlat	Példa
(C X.) 32.	alacsony közép-hegység	vályogos barna- és agyagbemosódásos barna erdőtalaj	eser, gyertyán, tölgy	magmás és homokkő	–	szubatlanti és szubmediterrán	Velencei-hegységben, Geresdi-dombságon
(C XI.) 33.	alpi előtéri alacsony hegység	savanyú barna erdőtalaj	jegnyefenyős bükk, gyertyán, tölgy	kristályos	–	szubatlanti	Közégségi-hegységben, Soproni-hegység D-i felén, Közégségi-hegység ÉK-i részén
(C XI.) 34.	fennsíkos, sasbércecs, alacsony hegység	rendzina és barna erdőtalaj	gyertyán, tölgy, bükkös	karbonátos	–	szubatlanti	Keleti-Bakony ÉNy-i részén, Óreg-Bakony központi részén
(C XII.) 35.	gerincvonalú hegység	fekete nyírok, podzolos barna erdőtalaj	bükk	vulkáni	–	hűvös, nedves	Magas-Mátra központi részén, Központi-Börzsönyben, Központi-Zemplén É-i részén
(C XII.) 36.	karsztosodott magas fennsík	rendzina	bükk és karsztbokr-erdős rétek	karbonátos	–	hűvös, nedves	Bükk-fennsíkon
(D XIII.) 37.	középhegységi, teraszatlan szurdok	kolluvium, humuszos öntés és réti talaj	karsztbokr-erdős rétek	karbonátos kavics	–	Ny: szubatlanti; ÉK: szubkontinentális	Déli- és Északi-Bükkben, Keleti-Bakonyban
(D XIII.) 38.	középhegységi, dombsági teraszos, tágas völgy	nyers és humuszos öntés réti talajok	kultúrtyep, ligeterdők	vulkáni, homokkő, lösz	közepes	Ny: szubatlanti; ÉK: szubkontinentális	Hemád-, Tarna-, Zagyva-, Galga-, Sájó-, Rába-, Ipoly-, Principális-völgyben

Tipológiai szempontú kistájminősítés

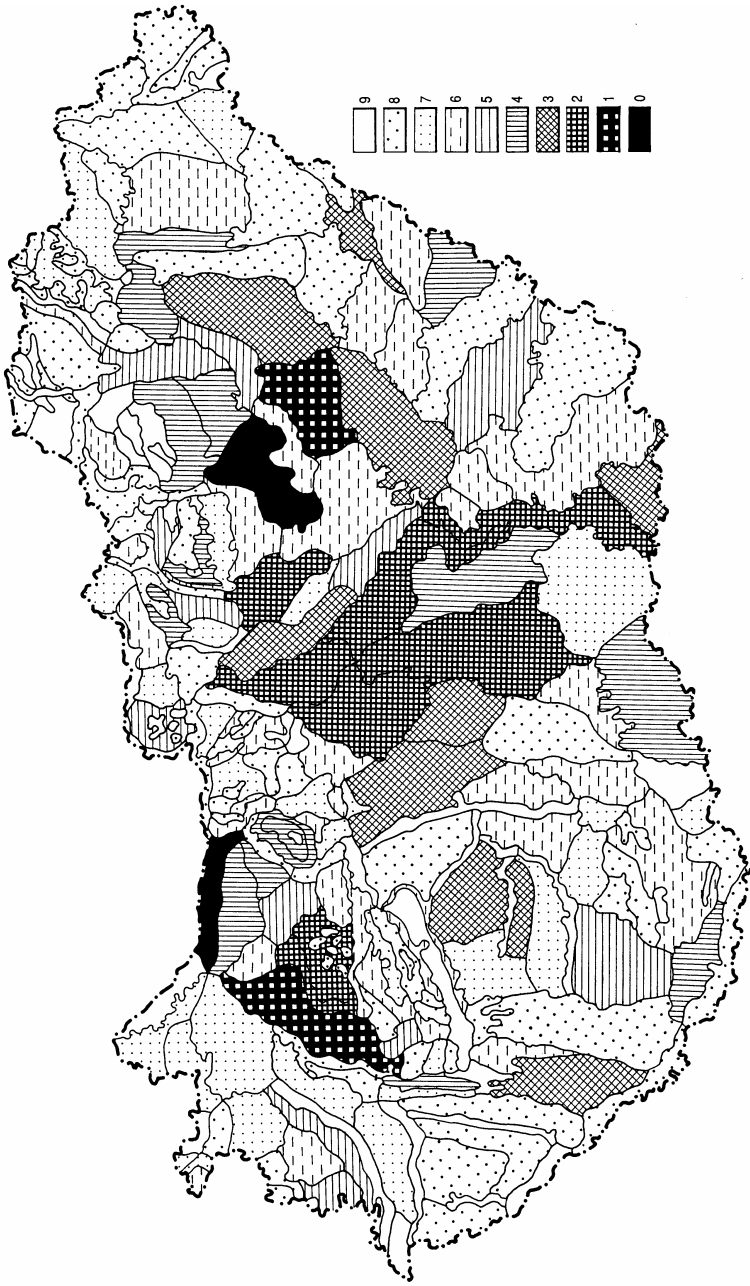
A vizsgálathoz az azonos méretarányra állított és egymásra vetített tájbeosztás- és tájtípus-térképeket hasonlítjuk össze úgy, hogy a legkisebb ábrázolt taxonómiai egységekre (kistájakra) kiszámoljuk a bennük előforduló tájtípusok számát és fajtáját, s ezekhez pontszámokat rendelünk a 2. táblázat szerint.

Ha egy kistájon belül csak egy ökológiai fácies csoport fordul elő, 2 pontot kap a táblázat szerint, kivéve, ha a 36–40. sorszámú, univerzálisan előforduló ökológiai fácies csoport valamelyike található benne, mert ezek után csak 1 pont jár. Ha 2 ökológiai fácies csoport fordul elő egy kistájban, akkor a mikrorégió 4 pontot kap, de ha ez a 2 fácies csoport más-más tájtípushoz tartozik, akkor 2×3 , vagyis 6 pontot kap a kistáj. Ha olyan eset áll elő, hogy a kistájban előforduló ökológiai fáciescsoportok más-más nagytajtípushoz tartoznak, már 4 pont jár egy-egy fácies csoport után. Ha ugyanis egy kistájon belül előfordul síksági és dombsági tájtípus, ill. az ebbe tartozó fácies csoport, akkor tipológiai szempontból nyilvánvalóan heterogénebb a régió. Így a kistájak tipológiai szempontú minősítésében nemcsak a bennük előforduló ökológiai fáciescsoportok száma, hanem azok jellege is szerepet kap.

Miután minden egyes kistájhoz egy pontszámot rendelünk (a legkisebb 2-nek, a legnagyobb 27-nek adódik), ezt egy 10-es skálán ábrázoljuk (3. táblázat). A pontszámokkal a tájképi inhomogenitás növekszik. A 4. táblázat mind a 230 kistajat rangsorolja növekvő „tipológiai” pontszámaik, vagyis növekvő heterogenitásuk szerint; az 1. ábra térképen mutatja be eloszlásukat, immár 10 minőségi kategóriába sorolva.

3. táblázat. A taxonómiai egységek minősítése pontszámaik szerint

Pontszám	Minősítés	Tájképi inhomogenitás
2–5	9	igen kicsi
6–8	8	kicsi
9–10	7	közepes
11–12	6	közepes
13–14	5	közepes
15–16	4	közepes
17–18	3	közepes
19–20	2	közepes
21–23	1	nagy
24–27	0	igen nagy

1. ábra. A magyarországi kistájak tipológiai szempontú értékelése. – 0–9 = a homogenitás mértékét kifejező pontértékek (0 pont: inhomogén, 9 pont: homogén tájkép)

Typological assessment of microregions in Hungary. – 0–9 = balls expressing the degree of homogeneity (0: in homogeneous, 9: homogeneous landscapes)

4. táblázat. A tipológiai tájértékelés pontszámai

Pontszám	Kistáj
2	Hernád-völgy
3	Alsó-Ipoly-völgy, Középső-Ipoly-völgy, Vasi-Hegyhát, Principális-völgy, Pécsi-síkság, Villányi-hegység, Sió-völgy, Sárvíz-völgy, Gánti-medence, Budaörsi- és Budakeszi-medence, Galga-völgy, Tokaji-hegy, Bódva-völgy, Tornai-dombság, Rudabányai-hegység, Alsó-hegy
4	Fertő-medence, Kis-Balaton-medence, Balaton, Parád–Recski-medence, Tárkányi-medence, Bükk-fennsík, Északi-Bükk, Déli-Bükk, Tardonai-dombság, Rakacai-völgymedence, Felső-Őrség
5	Szigetköz, Rába-völgy, Mura-balparti sík, Felső-Zala-völgy, Sárrét, Mohácsi-sziget, Központi-Börzsöny, Sajó-völgy, Putnoki-dombság
6	Kemenesalja, Közép-Zalai-dombság (Göcsej), Dráva-sík, Baranyai-Hegyhát, Által-ér-völgy, Zsámbéki-medence, Haragod, Vítányi-rögök, Pétervári (Gömöri)-dombság, Badacsony–Gulács-csoport, Bakonyi kismedencék, Tétényi-fennsík
7	Beregi-sík, Északkelet-Nyírség, Hegyalja, Szendrői-rögvidék, Ózd–Egercsehi-medence, Felső-Tarnai-dombság, Magas-Mátra, Zagyva-völgy, Pilisi-medencék, Pilisi-hegyek, Almás–Táti-Duna-völgy, Központi-Gerecse, Devecseri-Bakonyalja, Kelet-Belső-Somogy, Nyárád–Harkányi-sík, Keszthelyi-Riviéra, Egerszeg–Letenyei-dombság, Kőszegi-hegység, Keleti-Cserehát, Nyugati-Cserehát, Aggteleki-hegység, Békési-hát, Csanádi-hát, Kerka-vidék (Hetés), Etyeki-dombság
8	Ikva-sík, Kőszeghegyalja és Vas-hegy, Zalaapáti-hát, Közép-Dráva-völgy, Nagyberek, Geresdi-dombság, Enyingi-hát, Kálóz–Igari-löszhátak, Balaton-felvidék és kismedencéi, Tátika-csoport, Marcal-völgy, Móri-árok, Vác–Pesti-Duna-völgy, Visegrádi-Dunakanyar, Kalocsai-Sárköz, Tarna-völgy, Szalonnai-hegység, Szerencsi-dombság, Abaúji-Hegyalja, Rétköz, Szatmári-sík, Dél-Nyírség, Hajdúhát, Dél-Hajdúság, Körösmenti-sík, Mecsek-hegység, Kosdi-dombság, Nézsa–Csóvári-dombság, Balatoni-Riviéra
9	Érmelléki löszös hát, Délkelet-Nyírség, Bodroghát, Dorozsma–Majsai-homokhát, Mohácsi teraszos sík, Sörédi-hát, Keleti-Gerecse, Gerecsei kismedencék, Mosoni-sík, Hanság, Fertőmelléki-dombság, Répce-sík, Alsó-Zala-völgy, Veszprém–Nagyvázsonyi-medence, Nyugat-Külső-Somogy, Dél-Külső-Somogy, Hegyközi-dombság, Visegrádi-hegység, Velencei-medence
10	Soproni-medence, Alsó-Kemeneshát, Keszthelyi-fennsík, Lovasberényi-hát, Felső-Kemeneshát, Szekszárdi-dombság, Völgység, Ecskendi-dombság, Tápióvidék, Kapuvári-sík, Csornai-sík, Nógrádi-medence, Karancs, Keleti-Mátraalja, Nyugati-Mátraalja, Központi-Zemplén, Litke–Etesi-dombság
11	Soproni-hegység, Gyöngyös-sík, Pannonhalmi-dombság, Keleti-Bakony, Zámolyi-medence, Tapolcai-medence, Somogyi parti sík, Dél-Mezőföld, Budai-hegyek, Medves-vidék, Upponyi-hegység, Csongrádi-sík, Körösszög, Tiszazug, Hevesi-ártér, Terényi-dombság, Szécsényi-dombság, Tolnai-Sárköz, Velencei-hegység
12	Bihari-sík, Déványai-sík, Nagy-Sárrét, Közép-Nyírség, Szerencsköz, Nyugati-Gerecse, Illancs, Tolnai-Hegyhát, Dél-Baranyai-dombság, Veszprém–Devecseri-árok, Kab-hegy–Agártető-csoport, Váli-víz-síkja, Érd–Ercsi-hátság, Gyöngyösi-sík, Jászság, Marcali-hát, Vilonyai-hegyek
13	Pinka-sík, Sümeg–Tapolcai-hát, Sári-Bakonyalja, Cserhátalja, Gerje–Perje-sík, Sajó–Hernád-sík, Börzsönyi kismedencék, Börzsönyi-peremhegység, Rábai teraszos sík
14	Borsodi-Mezőség, Békési-sík, Mátralába, Észak-Zselic, Dél-Zselic, Borsodi-ártér
15	Igmánd–Kisbéri-medence, Vértes-fennsík, Zalavári-hát, Bácskai löszös síkság, Taktaköz, Egri-Bükkalja, Miskolci-Bükkalja, Fekete-víz síkja

4. táblázat, folytatás

Pontszám	Kistáj
16	Kis-Sárrét, Központi-Cserhát, Kiskunsági-lőszőshát, Bársonyos, Nyugati-Mátra, Déli-Mátra, Nyugati- (Lőszös) Nyírség, Vértes peremvidéke
17	Nyugat-Belső-Somogy, Kelet-Külső-Somogy, Közép-Mezőföld, Marosszög, Szolnok-Túri-sík, Gödöllői-dombság, Monor-Irsai-dombság,
18	Berettyó-Kálló köze, Solti-sík, Hortobágy
19	Csepeli-sík, Kiskunsági-homokhát, Bugaci-homokhát, Hatvani-sík, Pilis-Alpári-homokhát
20	Pesti hordalékkúp-síkság, Pápai-Bakonyalja, Öreg-Bakony, Dél-Tisza-völgy
21	Tiszafüred-Kunhegyesi-sík, Szolnoki-ártér
23	Pápa-Devecseri-sík
26	Hevesi-sík
27	Győr-Tatai-teraszvidék

A kistajak homogenitásának regionális megoszlása

Nagytájként átlagosan a Nyugat-magyarországi-peremvidék kistájai a leginkább homogének tipológiai szempontból: csak a Rábai teraszos sík és a Pinka-sík mutat közepes homogenitást (5), ill. a Zalavári-hát (4), a többi mind jobb ennél.

Az Észak-magyarországi-középhegység kistájai is többségükben meglehetősen homogének a Gödöllői-dombság (3), valamint a Központi-Cserhát, a Központi-Mátra és a Bükkalja kistájai kivételével, amelyek a közepesnél valamivel erősebb inhomogenitást mutatnak (4).

Általában homogének a Dunántúli-dombság kistájai is, Kelet-Külső-Somogy, Nyugat-Belső-Somogy (3) kivételével.

A Dunántúli-középhegységben a Pápai-Bakonyalja és az Öreg-Bakony meglehetősen inhomogén (2). A Vértes-fennsík, a Vértesalja és a Bársonyos kistajak a közepesnél valamivel gyengébb homogenitásúak (4), a többi kistáj viszont már mind közepes, ill. annál erősebb homogenitású.

A Kisalföld kistájai a Szigetköz (9) kivételével már jóval nagyobb inhomogenitást mutatnak; országos viszonylatban is legerősebb ez a jelenség a Győr-Tatai-teraszvidéken (0) és a Pápa-Devecseri-síkon (1).

Az Alföld kistájai is meglehetősen inhomogének, sok a tipológiai szempontból közepesnél gyengébb homogenitású régió. Különösen inhomogének a Duna-Tisza közti síkvidék és a Dunamenti-síkság kistájai (2: Kiskunsági-, Bugaci- és Pilis-Alpári-homokhát; Pesti hordalékkúp-síkság, Csepeli-sík). Az Észak-alföldi hordalékkúp-síkságon országosan is kiemelkedő inhomogenitást mutat a Hevesi-sík (0); erősen inhomogén a Hatvani-sík (2). A Nagykságon a Tiszafüred-Kunhegyesi-sík (1), valamint az Alsó-Tiszavidéken a Dél-Tisza-völgy (2).

Leginkább homogén kistajak országos viszonylatban a folyóvölgyek, tömencék, szigetek, vagy a Bükkvidék és az Aggtelek-Rudabányai-hegyvidék kistájai is.

Azokon a kistajakon, ahol több olyan tájtípus (ökológiai fáciescsoport) fordul elő, amelyek kiterjedése természetesen nem egybevágó, mindig valamelyik tájalkotó

tényező (talaj, domborzat, éghajlat, növénytakaró, kőzet vagy a vízrajz) dominanciájának, vagyis a tájban észrevehető markáns megnyilvánulásának a területi kiterjedése alapján állapíthatók meg a kistáj határai. Amennyiben pl. az országosan leginkább inhomogén kistájainkat, a Győr–Tatai-teraszvidéket, vagy a Hevesi-síkot tipológiai szempontból homogénebb kistájakra próbálnánk osztani, fennállna annak a veszélye, hogy nem kistájakat, hanem ökológiai fáciescsoportokat különítenénk el, vagyis a taxonómiai és tipológiai egységek összekeverednének.

IRODALOM

- BULLA B. 1962. Magyarország természeti tájai. – Földr. Ért. 11. 1. pp. 1–16.
LÁNG S. 1960. Magyarország tájtérképe. – In: Magyarország Éghajlati Atlasza, Bp.
MAROSI S. 1976. Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet negyedszázados tájföldrajzi kutatásai – Földr. Ért. 25. 2–4. pp. 175–182.
MAROSI S.–SOMOGYI S. et al. 1990. – Magyarország kistájainak katasztere I.–II. MTA FKI, Bp. 985 p.
PÉCSI M.–SOMOGYI S. 1967. Magyarország természeti földrajzi tájai és geomorfológiai körzetei. – Földr. Ért. 15. 4. pp. 285–304.
PÉCSI M.–SOMOGYI S.–JAKUCS P. 1972. Magyarország tájtípusai – Földr. Ért. 21. 1. pp. 5–12.
PÉCSI M.–SOMOGYI S. et al. 1978. Magyarország természeti földrajzi tájbeosztás térképe (1:525 000), MTA FKI, Bp.
PÉCSI M.–SOMOGYI S. et al. 1983. Magyarország tájtípus térképe (1:250 000), MTA FKI, Bp.

LANDSCAPE HOMOGENEITY IN HUNGARY

by *I. Tózsá*

S u m m a r y

Landscape evaluation has been an independent discipline in Hungary since the 1960s. An important stage of landscape studies was the delimitation of the physical geographical regions of the country. The area of Hungary was divided into 6 macroregions (the Great Plain, the North Hungarian Mountains, The Little Plain, the Transdanubian Mountains, the West Hungarian Sub-Alpine Region and the South Transdanubian Hilly Region), 35 mesoregions, 62 subregions and 230 microregions.

In the 1970s landscape types were also mapped. Landscape types consist of rather homogeneous ecological facies, i.e. ecotopes. Ecotopes are basic physical geographical units of identical or very similar geological development, soil properties, vegetation cover, climatic conditions etc. There are 40 landscape types defined in Hungary, divided into 3 macrotypes (continental flatland, erosional hills and low mountains), 14 types and 40 ecotopes.

Consequently there are very often several ecotopes and landscape types in each physical geographical microregion. The more types are present in a microregion, the more variable the land is in physical aspect. This study focuses on the comparison of landscape regions and types, evaluating each microregion according to the number of landscape types occurring within its boundary. The evaluation is performed on the basis of scores assigned to each region depending both on the number and the category

of landscape types (i.e. if there are ecotopes belonging to different types or even to different macrotypes, the scores are higher than for ecotopes belonging to the same landscape type).

The output of the evaluation (*Table 4 and Figure 1*) shows the Hungarian physical geographical microregions ranked into categories of landscape inhomogeneity. In this approach the most inhomogeneous region is made up of the most ecotopes or of the most ecotopes of different landscape types.

Among the microregions categorised as the most inhomogeneous ones (falling within 20-27 of the ranking from 1 to 27), there are almost exclusively flatland regions. It must show the difficulty of defining the boundaries of flatland regions and the dominating role of factors representing geological and (micro) geomorphologic and soil development, whereas in hilly and mountainous regions the landscape boundaries are more clearly defined by relief and hydrological network. If the plain microregions were divided into more homogeneous units they would arrive at single ecotopes and so the difference between taxonomic and typological landscape evaluation would be lost.

Translated by the author

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem Önöknél a FÖLDRAJZI ÉRTESÍTŐ című szakfolyóiratot 1998 évre példányban. Előfizetési díj 1998-ra 1300,-Ft, amely összeget átutalással/posta utalványon fizetem (a nem kívánt szöveg törlendő)

Megrendelő (intézmény) neve:

Címe:

Ügyinzéző neve:

Bankszámla száma:

..... 1998. hó nap

.....
aláírás-bélyegző

Megrendelhető vagy megvásárolható:

MTA Földrajztudományi Kutató Intézet Könyvtárában
1388 Budapest Pf.: 64.
1062 Budapest VI. Andrásy út 62.
Telefon: 311-68-38
Telefax: 331-79-91